

प्रचलित जागरूकता सेवा देणारी इंटरनेटची माध्यमे

सौ. ज्योती वैभव फटांगरे

संशोधक, सह्याद्री बहुजन विद्या प्रसारक समाजाचे लोकनेते बाळासाहेब थोरात कला, वाणिज्य व विज्ञान
महाविद्यालय, तळेगाव दिघे, ता. संगमनेर, जि. अहमदनगर ४२२६११

Email- jvphatangare@gmail.com

Paper Received On: 20 SEPT 2024

Peer Reviewed On: 24 OCT 2024

Published On: 01 NOV 2024

प्रस्तावना:

आधुनिक समाजात इंटरनेटने जगाच्या कोणत्याही भागातील माहिती एका क्लिकवर उपलब्ध करून दिली आहे. त्यामुळे प्रचलित जागरूकता निर्माण करणाऱ्या माध्यमांची महत्त्वपूर्ण भूमिका आहे. जागतिक घडामोडींवर सततचे लक्ष ठेवून व्यक्तीला त्याचा लाभ घेता येतो, तसेच समाजात विविध क्षेत्रांमध्ये नवनवीन घडामोडी समजून घेण्याची संधी मिळते. इंटरनेटवरील माध्यमे ही माहितीच्या प्रसाराचे केंद्रबिंदू ठरलेली आहेत. आजच्या काळात इंटरनेटच्या माध्यमातून वैयक्तिक आणि सामाजिक स्तरावर जागरूकता वाढवण्यासाठी वापरल्या जाणाऱ्या विविध सेवांचा अभ्यास करणे महत्वाचे ठरते.

उद्दिष्टे:

या निबंधाचे उद्दिष्टे पुढीलप्रमाणे आहेत:

1. इंटरनेट माध्यमे व त्यांचे प्रकार:

- प्रचलित जागरूकता वाढवण्यासाठी वापरली जाणारी प्रमुख इंटरनेट माध्यमे कोणती आहेत, यांची माहिती घेणे.

2. विविध जागरूकता सेवा व त्यांचा वापर:

- समाजात विविध प्रकारच्या सेवा कशा प्रकारे जागरूकता निर्माण करण्यास मदत करतात याचे विश्लेषण करणे.

3. जागरूकतेवर होणारा प्रभाव व त्याची व्याप्ती:

- o माध्यमांच्या माध्यमातून जागरूकतेचा विद्यार्थ्यांवर, युवकांवर, तसेच सामान्य समाजावर कसा परिणाम होतो याचा अभ्यास करणे.

4. भविष्यातील उपयोग व सेवा विस्तार:

- o या सेवांचा भविष्यातील विकास कसा होऊ शकतो, तसेच त्यांचा समाजाच्या एकूण प्रगतीवर कसा परिणाम होईल हे तपासणे.

इंटरनेट माध्यमे व त्यांचे प्रकार:

1. सोशल मीडियाच्या प्लॅटफॉर्म:

- o फेसबुक, ट्विटर, इंस्टाग्राम, लिंकडइन इत्यादी सोशल मीडियाच्या प्लॅटफॉर्मद्वारे विविध विषयांवर जागरूकता निर्माण केली जाते. उदाहरणार्थ, पर्यावरण, सामाजिक विषय, आरोग्य आणि तंत्रज्ञान यासारख्या विविध क्षेत्रांवर सामाजिक बांधिलकी व विचारप्रवृत्ती वाढवली जाते.

2. ब्लॉग्स आणि व्हिडिओ कंटेंट:

- o विविध ब्लॉगर आणि यूट्यूबर विविध विषयांवर लेख, माहितीपट, आर्टिकल्स आणि व्हिडिओजद्वारे जागरूकता वाढवतात. उदाहरणार्थ, आरोग्य सल्ला, प्रवास व पर्यटन, जीवनशैली इत्यादी क्षेत्रांतून नवीन माहिती मिळवता येते.

3. समाचार साइट्स व ई-पत्रिका:

- o बीबीसी, सीएनएन, टाइम्स ऑफ इंडिया, लोकसत्ता, आणि विविध डिजिटल न्यूज पोर्टल्स लोकांना ताज्या घडामोडींविषयी माहिती देतात. ई-पत्रिका (ई-न्यूजलेटर) द्वारे विशेष विषयांवर नियमित अपडेट्स मिळतात.

4. शैक्षणिक व संशोधन संबंधित वेबसाइट्स:

- o शैक्षणिक वेबसाइट्स (जसे की Coursera, Udemmy) आणि संशोधनासंबंधी माध्यमे (जसे की ResearchGate) यावरून विद्वान, विद्यार्थी आणि सामान्य लोक विविध ज्ञानवर्धक विषयांवर अभ्यास करू शकतात.

5. ऑनलाईन मंच व फोरम्स:

- o Reddit, Quora यांसारखे मंच लोकांना प्रश्न विचारण्यासाठी आणि माहिती प्राप्त करण्यासाठी एकत्र आणतात. विविध विषयांवर चर्चा घडवून आणतात.

विविध जागरूकता सेवा व त्यांचा वापर:

1. सामाजिक जागरूकता:

- ० इंटरनेटच्या माध्यमातून सामाजिक समस्या (जसे की बालविवाह, स्त्री सक्षमीकरण, आरोग्य व स्वच्छता, मानसिक आरोग्य) यांवर चर्चा केली जाते, जसे की ट्विटर ट्रेण्ड्स, फेसबुक ग्रुप्स इत्यादी माध्यमांतून लोकसंवाद साधला जातो.

2. शैक्षणिक जागरूकता:

- ० शैक्षणिक सामग्री व ई-लर्निंग प्लॅटफॉर्म्सद्वारे विद्यार्थ्यांना ताज्या संशोधन आणि माहितीचे साधन उपलब्ध करून दिले जाते. यूट्यूब चॅनेल्स, शैक्षणिक पोर्टल्स हे शैक्षणिक क्षेत्रात नवे कौशल्य विकसित करण्यासाठी प्रेरणा देतात.

3. राजकीय जागरूकता:

- ० ऑनलाईन न्यूज पोर्टल्स, राजकीय फोरम्स, आणि सोशल मीडिया यांचा वापर निवडणुका, कायदे, आणि सरकारी उपक्रमांवर माहिती देण्यासाठी होतो. राजकीय विचारवंतांपासून सामान्य लोकांपर्यंत राजकीय साक्षरता वाढवण्यासाठी इंटरनेट महत्त्वाची भूमिका बजावते.

4. पर्यावरण जागरूकता:

- ० जागतिक तापमानवाढ, प्रदूषण नियंत्रण, निसर्गसंपत्तीचा जतन व संवर्धन यासंबंधी इंटरनेट माध्यमातून जगभरातील उपक्रमांची माहिती दिली जाते. पर्यावरण जागरूकता वाढवण्यासाठी ग्रीनपीस, WWF, पर्यावरणविद् यांच्या वेबसाईट्स, ब्लॉग्स आणि व्हिडिओंचा वापर होतो.

5. सांस्कृतिक आणि कला जागरूकता:

- ० विविध कला प्रकार, सांस्कृतिक महोत्सव, परंपरागत नृत्य आणि संगीत, खाद्यसंस्कृती या क्षेत्रात विविधता अनुभवता येते. यामुळे नवीन पिढीला कला आणि संस्कृतीविषयीची आवड निर्माण होते.

जागरूकतेवर होणारा प्रभाव व त्याची व्याप्ती:

इंटरनेट माध्यमे सामाजिक बांधिलकी व साक्षरतेची भावना निर्माण करून विचारांच्या बदलांना प्रोत्साहन देतात. विविध विषयांवर जागरूकता निर्माण करणे म्हणजे केवळ माहिती उपलब्ध करून देणे नाही, तर लोकांना कृती करण्यासाठी प्रेरणा देणेही आहे.

1. सामाजिक सक्षमीकरण आणि बदल:

- o उदाहरणार्थ, 'मी टू' सारख्या जागतिक मोहिमांनी समाजात लैंगिक अत्याचारांविरुद्ध मोठा आवाज उठवला.

2. व्यावसायिक आणि आर्थिक जागरूकता:

- o व्यावसायिक पोर्टल्स आणि ऑनलाईन कोर्सेसने व्यवसायवृद्धीसाठी आवश्यक कौशल्यांवर जागरूकता निर्माण केली आहे. डिजिटल मार्केटिंग, ऑनलाईन व्यापारीकरण यासारख्या संकल्पनांनी नव्याने उद्योजकता निर्माण केली आहे.

3. तांत्रिक व डिजिटल साक्षरता:

- o माहिती तंत्रज्ञान, आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स, ब्लॉकचेन इत्यादी विषयांवर इंटरनेट माध्यमे सखोल आणि प्रगत माहिती देतात. यामुळे युवक आणि व्यावसायिक यांना नवीन युगातील तांत्रिक बदलांना सामोरे जाण्यास मदत होते.

भविष्यातील उपयोग व सेवा विस्तार:

आगामी काळात इंटरनेटच्या माध्यमातून जागरूकतेचा विस्तार अधिक होण्याची शक्यता आहे. कृत्रिम बुद्धिमत्ता, आभासी वास्तव (VR) आणि संवर्धित वास्तविकता (AR) यांच्या मदतीने माहिती अधिक प्रभावी आणि अनुभवसमृद्ध पद्धतीने सादर करता येईल. यामुळे विद्यार्थ्यांना, युवकांना, आणि व्यावसायिकांना अधिक सखोल शिक्षणाची संधी मिळेल.

1. अत्याधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर:

- o भविष्यात AR, VR, आणि IoT सारख्या साधनांचा वापर जागरूकतेच्या विस्तारासाठी होईल. डिजिटल शिक्षण आणि प्रशिक्षण अधिक प्रभावी होईल.

2. व्यक्तिगत अभ्यासक्रम आणि सल्ला:

- o इंटरनेट माध्यमे AI च्या मदतीने व्यक्तिमत्त्वाला अनुसरून खासगी अध्ययन कार्यक्रम तयार करतील. तसेच, डिजिटल आरोग्य आणि कौशल्य विकासावर अधिक प्रमाणात लक्ष केंद्रित होईल.

उपसंहार:

इंटरनेटच्या माध्यमातून प्रचलित जागरूकता सेवा देणाऱ्या माध्यमांनी ज्ञानाला व्यापक पातळीवर पोहोचवले आहे. विविध क्षेत्रांतील ज्ञान, माहिती आणि विचारांवर आधारित जागरूकतेच्या माध्यमातून समाजात सकारात्मक बदल घडवले जात आहेत. इंटरनेट माध्यमे केवळ माहिती उपलब्ध करून देण्यास मदत करत नाहीत, तर समाजात एक नवा दृष्टिकोनही निर्माण करतात. त्यामुळे, इंटरनेटमधील प्रचलित

जागरूकता सेवा ही केवळ वर्तमान काळासाठी नव्हे, तर भविष्यातील सशक्त समाजनिर्मितीची किल्ली ठरू शकते.

संदर्भ -

संदर्भ सेवा आणि संदर्भसाधने बी.लिब.पुस्तिका, य.च.म.मु.विद्यापीठ, नाशिक. पान नं. १८-२०

माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान- डॉ. चव्हाण किशोर, इनसाईट पब्लिकेशन्स, नाशिक. आवृत्ती तिसरी, २००७. पान नं. १९६-२०६

माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान पाठ्यपुस्तक, इयत्ता नववी, म.रा.मा.व.उ.मा. शिक्षण मंडळ, पुणे. पान नं. ५४